

Příčiny vzestupu radikální populistické pravice ve Švédsku

MILOŠ BRUNCLÍK*

Abstract: Causes of the Rise of Radical Right-wing Populism in Sweden

The aim of the article is to analyze the causes behind the electoral success of the Sweden Democrats, the radical right-wing populist party in Sweden that gained parliamentary representation in the 2010 elections. The article argues that the causes of its success should be looked for not only in favourable political conditions (e.g. the continuing saliency of the immigration issue, growing electoral volatility and decreasing partisan identification), but above all in the party's strategy – a new master frame, the politicization of the immigration issue, and the strengthening of the party's organization. The Sweden Democrats have moderated their party program and, to a large extent, rid themselves of the stigma that resulted from their origins and their connection to neo-Nazi movements. They have also skilfully used media attention and succeeded in politicizing their major issue – immigration. Another reason for their success lies in their establishment of party apparatus at the municipal and regional levels.

Keywords: Sweden, radical right-wing populist parties, the Sweden Democrats

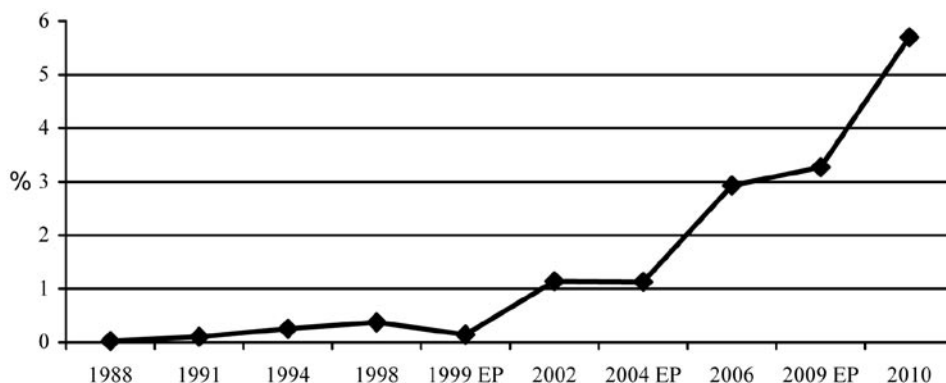
1. Úvod

V roce 2002 se švédský politolog Jens Rydgren snažil odpovědět na otázku, proč se na rozdíl od Dánska či Norska ve Švédsku zatím neprosadila žádná radikální pravicová populistická strana.¹ Tehdy hovořil o neúspěchu tohoto politického proudu ve Švédsku, ale současně poukazoval na některé příznivé podmínky pro vzestup stran tohoto typu a poněkud prorocky se tázal, jak dlouho bude trvat, než se radikální populistická pravice ve Švédsku etabluje jako parlamentní strana (Rydgren 2002; srov. Rydgren 2010). S ohledem na trvalý růst počtu hlasů pro Demokraty Švédska (*Sverigedemokraterna*, SD)² v různých typech voleb i další politologové (S. Holmberg a M. Rosénová) poukazovali na to, že otázka nestojí tak, *zda* se tato strana dostane do parlamentu, ale spíše *kdy* (Jannerling 2007; srov. Dahlström a Esaiasson 2009). Všechny tyto predikce se ukázaly v září roku 2010 jako správné: Demokraté Švédska se ziskem 5,7% hlasů obsadili ve švédském Riksdagu 20 křesel. Vládní pravicová koalice Fredrika Reinfeldta, složená z Umírněné koaliční strany (*Moderata samlingspartiet*), Liberální lidové strany (*Folkpartiet liberalerna*), Strany středu (*Centerpartiet*) a z Křesťanských demokratů (*Kristdemokraterna*), ztratila parlamentní většinu. Zůstala však u moci, protože opoziční

* Miloš Brunclík je odborným asistentem na vysoké škole CEVRO Institut, Jungmannova 17, 110 00 Praha 1, e-mail: milos.brunclik@vsci.cz.

levicový blok, resp. tzv. rudozelená koalice: Sociální demokraté (*Sveriges socialdemokratiska arbetareparti*), Levicová strana (*Vänsterpartiet*) a Strana zelených (*Miljöpartiet de Gröna*), ztratil ještě více. Oba stranické bloky totiž oslabily na úkor SD, kteří se stali v Riksdagu jazýčkem na vahách (blíže Aylott 2010; Brunclík 2010). Od roku 1988, kdy se poprvé SD účastnili voleb, jejich zisky téměř nepřetržitě rostly (viz graf č. 1).

Graf č. 1: Volební zisky SD (%)

Poznámka: Graf znázorňuje volební zisky SD v parlamentních volbách (% hlasů). EP označuje volby do Evropského parlamentu.

Zdroj: Švédský statistický úřad – *Statistiska Centralbyrån* (<http://www.scb.se>)

Cílem tohoto článku proto je na základě analýzy potenciálních vysvětlujících proměnných identifikovat ty faktory, které nejvíce přispěly k volebnímu úspěchu Demokratů Švédska. V následující kapitole je představen teoretický rámec vycházející z práce Jense Rydgrena (2005a) a Case Muddeho (2007). Následně je tento rámec aplikován na švédský příklad.

2. Příčiny úspěchu: teoretický rámec

V rámci komparativní politologie vznikla řada studií zabývajících se úspěchy nových politických stran. Analyzovány jsou nejčastěji strukturální (socioekonomické či sociodemografické) faktory (např. Inglehart 1977, Dalton a Kuechler 1990), volební chování (stranická identifikace, třídní hlasování aj.) (Dalton, Flanagan a Beck 1984; Dalton a Wattenberg 2002) či vliv volebního systému (Duverger 1954, Sartori 2001, Bolin 2007). O příčinách úspěchu či neúspěchu radikálních pravicových populistických stran bylo také zpracováno více studií (např. Betz 1993, Ignazi 1997, Carter 2002, Rydgren 2002, Ignazi 2006, Arzheimer a Carter 2006). Přehledně všechny tyto přístupy analyzoval, odlišil, roztřídil a kriticky zhodnotil Cas Mudde (2007; též Kitschelt 1997: 4 a n., Eatwell 2003).

Východiskem tohoto článku je teoretický rámec opírající se o práce Case Muddeho (2007) a Jense Rydgrena (2005a). Mudde (2007: 201 a n.) rozděluje řadu možných vysvětlujících příčin do dvou skupin. První přístup (např. Betz 1994) klade důraz na „stranu poptávky“ (*demand*

side), kam lze zařadit obecné sociálněekonomické a modernizační procesy (proměny v průmyslových společnostech, změny v sociální skladbě obyvatelstva, imigrace, politické a ekonomické krize aj.) (blíže Mudde 2007: 203–231). Druhý přístup, ke kterému se Mudde sám hlásí (Mudde 2010: 7), zdůrazňuje „stranu nabídky“ (*supply side*). Mudde zde rozlišuje mezi vnějšími a vnitřními faktory nabídky. Mezi vnější faktory patří institucionální (např. volební systém), politické (trendy ve vývoji stranické identifikace apod.), kulturní (vliv ideologicky profilovaných intelektuálních skupin) a mediální (např. politizace témat) podmínky. Mezi „vnitřní“ faktory nabídky, které bezprostředně souvisejí s chováním samotných politických stran, Mudde řadí ideologii, vedení a organizaci strany (Mudde 2007: 232–276). Podobně Rydgren (2005a: 417 a n.) jako dvě hlavní podmínky úspěchu radikálních pravicových populistických stran uvádí existenci politických příležitostí (*political opportunity structure*), které se do značné míry překrývají s faktory vnější strany nabídky, a schopnost stran zformulovat účinný program (viz níže).

Propojením obou perspektiv tak lze vzestup radikálních pravicových populistických stran interpretovat jako výsledek dvou nutných podmínek: a) existence politických příležitostí, které vytvářejí vhodné prostředí pro úspěch politických stran, a b) schopnosti politických stran tyto politické příležitosti využít. Podívejme se na tyto podmínky podrobněji.

2.1 Politické příležitosti

Pokud jde o politické příležitosti, Rydgren zdůrazňuje vznik nik na volebním trhu. Niky označují nesoulad mezi pozicí voličů v politickém prostoru na jedné straně a pozicí politických stran k danému tématu na straně druhé. Vzniká tak rozpor mezi postoji a očekáváním voličů a postojem politických stran. Tyto niky zpravidla nevznikají v době stability: silné stranické identifikace, stabilních postojů politických stran a voličů apod. Příhodným okamžikem je naopak situace, kdy významné politické strany nebo část voličů mění svou pozici v politickém prostoru (Rydgren 2005a: 418), nebo kdy politické strany nejsou schopny či dokonce odmítají reagovat na změny v postojích voličů (např. Lawson a Merkl 1988, Dalton a Kuechler, 1990; srov. Fiala a Mareš 2000: 16, Ignazi 2006: 204).

Následující analýza se zaměří na otázku, zda takové niky ve švédském politickém prostoru vznikly. Tuto otázku lze zkoumat na základě dvou přístupů. První přístup vychází z názoru, že stranický systém a jeho podoba závisejí především na různých vnějších socioekonomických a institucionálních faktorech. Vznik nik v politickém prostoru tak může souviset s růstem politického významu imigrace a xenofobie ve společnosti. Předmětem zájmu zde bude to, jak se švédská společnost staví k imigraci a do jaké míry si přeje její omezování, po kterém SD volají. Řada autorů také zdůrazňuje modernizační procesy a změny ve struktuře zaměstnanosti v západní Evropě. Poukazují na význam nekvalifikovaných dělníků s nižším vzděláním, postižených dlouhodobou nezaměstnaností, volajících po starém pořádku národně homogenní společnosti a vykazujících xenofobní postoje (Betz 1993: 420, Kitschelt 1997: 1 a n., Ignazi 2006: 212). V následující analýze se zaměříme pouze na jeden indikátor těchto procesů: nezaměstnanost. Dalším faktorem je vývoj míry nedůvěry v politické instituce, včetně politických stran (Rydgren 2005a: 422, Ignazi 2006: 212). Vznik nik může také být spojen s procesem rozvolňování vztahu voličů ke stranám, který je možné obecně označit termínem *dealignment* (Rydgren 2005a: 420, Ignazi 2006: 206–207; obecněji Dalton a Wattenberg 2002). Tento proces

bude analyzován prostřednictvím vývoje stranické identifikace a volatility. Další faktor, který bude předmětem analýzy struktury politických příležitostí, je volební systém (Rydgren 2005a: 423). Volební systémy se liší ve svých účincích na úspěch politických stran (např. Sartori 2001: 40). Zatímco většinové volební systémy spíše omezují úspěch nových malých stran, účinky proporčních volebních systémů jsou pro malé nové strany příznivější (Šedo et al. 2009).

Druhý přístup naopak zdůrazňuje to, že stranický systém má svou vlastní logiku a více či méně zaběhnuté způsoby interakcí (srov. Sartori 1969: 90), které mohou mít určitý „tlumící efekt“ na tlak na změnu stranického systému (Laver 1989: 322). Jinými slovy, změny v postojích voličů se nemusí nutně projevit na úrovni stranického systému. Proto je nutné analyzovat chování ostatních politických stran. Zde se zaměříme na tzv. konvergenci stranického spektra. Herbert Kitschelt tvrdí, že tam, kde je vzdálenost mezi pozicemi politických stran malá, mají nové (radikální pravicové populistické) strany šanci uspět (Kitschelt 1997: 25; též Ignazi 2006: 207 a n., Rydgren 2002: 31, Rydgren 2005a: 423, Mudde 2007: 239). V této souvislosti půjde o analýzu postojů parlamentních stran k imigraci před volbami v roce 2010. Lze předpokládat, že pokud strany tématu imigrace věnují jen malou pozornost, postoje stran se liší od postoje jejich voličů a současně neexistují velké rozdíly mezi postoji jednotlivých stran v této otázce, vzniká v rámci politického prostoru významná nika. Shrňme tedy proměnné (politické příležitosti), které mohou vytvářet vhodné podmínky (niky) pro vzestup radikálních pravicových populistických stran, a které budou v následujícím textu analyzovány: a) význam tématu přistěhovalectví a s ním související volání po omezení imigrace, b) nezaměstnanost, c) míra spokojenosti s fungováním demokracie, míra důvěry v politické instituce a politické strany, d) míra stranické identifikace, e) míra volatility, f) volební systém a g) konvergence stranického spektra (srov. Rydgren 2005a, Mudde 2007: 201 a n.).

2.2 Schopnost stran využít politické příležitosti

Jak ale Mudde tvrdí, „bez ohledu na to, jak výhodná je živná půda a struktura politických příležitostí pro nové politické strany ... nakonec vše stejně závisí na tom, jak populistické radikální strany tyto příležitosti využijí“ (Mudde 2007: 256; též Dahlström a Esaiasson 2009: 5). Podobně Tarrow tvrdí, že úspěch nové strany závisí na její schopnosti využít (alespoň některé) politické příležitosti, které existují nezávisle na této straně (Tarrow 1998: 19–20). Druhou klíčovou podmínkou pro vzestup radikální populistické pravice je tedy chování a strategie samotné politické strany. Předmětem analýzy bude trojice faktorů: a) programový rámec, b) politizace témat a jejich prosazení do politické agendy (Rydgren 2005a: 422; srov. Mudde 2010: 7) a c) vnitřní organizace strany (Mudde 2007: 275–276).

Pokud jde o programový rámec, Rydgren vychází z faktu, že extrémní pravice (*extreme right*) v Evropě byla v poválečné době obecně zdiskreditována, stigmatizována a marginalizována. Její tradiční program ztratil svůj volební potenciál: již se nemohl stát základem pro volební úspěch. Bylo tedy nutné najít nový účinný programový rámec (*master frame*), který by na jedné straně pomohl extrémní pravici zbavit se antidemokratického a rasistického stigma, ale na druhé straně by byl dostatečně kritický vůči ostatním politickým stranám a současně efektivní v získávání voličů, kteří nebyli ochotni dát svůj hlas „staré“ extrémní pravici. Rydgren vymezuje pojem programový rámec jako „interpretační schéma“, které zjednodušuje a kondenzuje vnější svět selektivním výběrem a zdůrazňováním faktů, situací, událostí, zku-

šenosti a procesů (Rydgren 2004: 478, Rydgren 2005a: 426). Strany, které přijaly tento nový programový rámec, se tak odlišují od tradiční antisystémové a antidemokratické extrémní praxe. Nový programový rámec se opírá o (a) doktrínu etnopluralismu, zdůrazňující nikoli biologické (rasové) rozdíly mezi lidmi, ale rozdíly kulturní a hodnotové, a o (b) antirežimní (*anti-establishment*), nikoli však nutně antidemokratickou či antisystémovou, rétoriku, která se snaží vyvolat dojem, že ostatní (parlamentní) strany jsou stejné a stejně špatné, neschopné řešit problémy běžného člověka a reagovat na aktuální výzvy (Rydgren 2005a: 416; srov. Betz 1994: 3–4; Gallagher, Laver a Mair 2006: 253; Ignazi 2006: 33–34; Mudde 2010: 5). Poprvé se v praxi podařilo vytvořit takový programový rámec Národní frontě (*Front National*) ve Francii, odkud se pak šířil do dalších zemí. Rydgren však upozorňuje, že aby byl tento programový rámec úspěšný i jinde, musí být přizpůsoben místním specifickým poměrům (Rydgren 2005a: 414–417; srov. Fiala a Mareš 2000: 14–15).

Druhým důležitým faktorem je politizace tématu imigrace. Jak Rydgren upozorňuje, existence tématu, které voliči pociťují jako naléhavé, nestačí k vzestupu strany, jež za tímto tématem stojí. Téma musí být nejdříve „přeloženo“ do politického diskurzu, tj. politizováno (srov. Rydgren 2005b: 12–13, Rydgren 2005a: 422). Skutečná politizace tématu znamená, že toto téma začne ovlivňovat politické chování voličů a politiků (Rydgren 2010: 66–67). Politizace není zcela výlučně v rukou strany. Klíčovou roli zde hrají i média, která zprostředkovávají vztah voličů ke stranám a ovlivňují veřejnou diskusi. Předmětem analýzy bude vliv tématu imigrace na rozhodování voličů SD, vystupování SD v médiích a míra pozornosti médií věnované SD.

Třetí faktor spočívá v budování stranické organizace (Mudde 2007: 275–276, Widfeldt 2008: 273–274, Mudde 2010: 8). Zvláště to platí pro nové mimoparlamentní strany, které se alespoň zpočátku nemohou spoléhat na větší pozornost médií, finance ze strany státu atp. Nutná je zde aktivní činnost členů strany nejen na národní, ale také na nižších úrovních (Loxbo 2010: 311). Zkoumanými proměnnými zde bude vývoj počtu členů SD, schopnost kandidovat v místních volbách a jejich volební úspěchy na místní a regionální úrovni. Součástí stranické organizace je i její předseda. Podle Muddeho (2007: 275–276; srov. Ignazi 2006: 203) je vedle umírněného programu a silné stranické organizace třetím klíčovým faktorem pro úspěch radikální pravicové populistické strany právě i její vůdce. Analyzovat tuto proměnnou je obtížné, avšak je možné alespoň nepřímo doložit vliv stranického předsedy na úspěch či neúspěch strany.

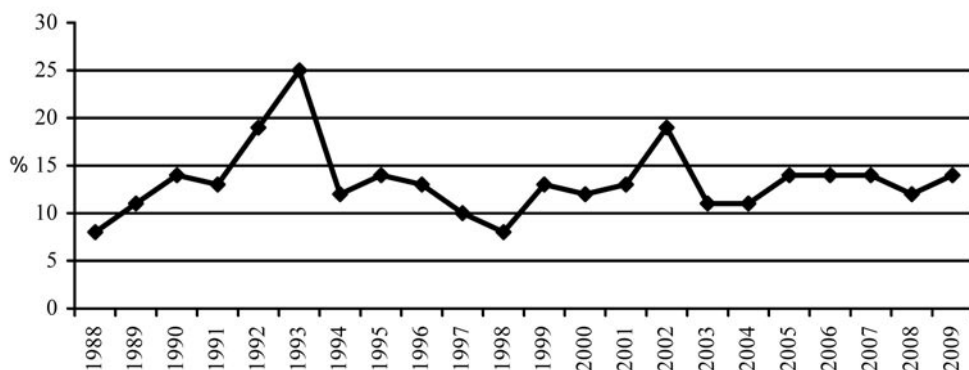
3. Analýza politických příležitostí

Rostoucí imigrace do Švédska může vyvolávat pocit ohrožení a s ním související xenofobii (Mudde 2007: 210). Statistické údaje potvrzují, že se podíl obyvatel Švédska narozených v zahraničí zvyšuje. Zatímco v roce 2001 činil tento podíl 11,5 %, v roce 2009 to bylo již 14,3 %. Také počet přistěhovalců v posledních letech stoupá. V roce 2001 přišlo do Švédska 60 795 lidí. V roce 2009 vzrostl tento počet na 102 280 (SCB 2010a). Karl Loxbo na základě dat shromážděných v souvislosti s místními volbami v letech 2002 a 2006 našel souvislost mezi vyšším podílem imigrantů a vyšší volební podporou pro SD v dané oblasti (Loxbo 2010: 307–308). Z geografického hlediska má strana nejvíce příznivců v menších sídlech, v oblastech na jihu Švédska – v regionu Skåne (Demker 2006: 6; srov. Sannerstedt 2008: 49), zvláště ve městech Malmö, Landskrona či Sjöbo (srov. Valmyndigheten 2010a). Podobné závěry přináší

i studie Státního úřadu pro integraci: podpora pro SD se ve volbách v roce 2006 koncentrovala mj. ve městech s vysokým podílem imigrantů a silnou mírou segregace (např. Malmö) a bohatších obcích/městech s vysokou mírou vzdělanosti a příjmy, s vilovými čtvrtěmi, které bezprostředně sousedí s imigrantskými čtvrtěmi (Integrationsverket 2006: 155). Ve většině obcí uváděných v této studii dosáhli SD nadprůměrných volebních výsledků i ve volbách v roce 2010 (srov. Valmyndigheten 2010a). Ve volebních obvodech na jihu Švédska je volební podpora pro SD na všech úrovních nadprůměrná: kolem 10% (Valmyndigheten 2010b).

Jak se vlastně staví Švédové k imigraci? Lze uvažovat hypotézu, podle které vzestup SD souvisí s rostoucí důležitostí tématu imigrace, která je pro SD profilovou otázkou, a následně pak s rostoucím odporem Švédů vůči imigrantům. Sociologické průzkumy tuto tezi ale vyvracejí a ukazují, že stále drtivá většina lidí považuje za klíčová témata sociální a zdravotnické otázky, zatímco imigraci pokládalo v roce 2009 za důležité téma pouze 14% lidí, jejichž podíl v posledních letech zůstává relativně stabilní (viz graf č. 2). Na druhé straně je pro 54% voličů SD imigrace hlavní prioritou (Holmberg 2007: 166). Téma imigrace se navíc v posledních deseti letech umísťuje na 3.–5. pozici nejméně frekventovaných odpovědí na otázku, který problém je pro občany stěžejní (Holmberg a Weibull 2010: 41).

Graf č. 2: Relevance tématu imigrace ve švédské společnosti

Poznámka: Graf udává podíl lidí (v %), kteří uvedli téma imigrace jako nejdůležitější současný problém švédské společnosti. Respondenti mohli uvést až tři témata.

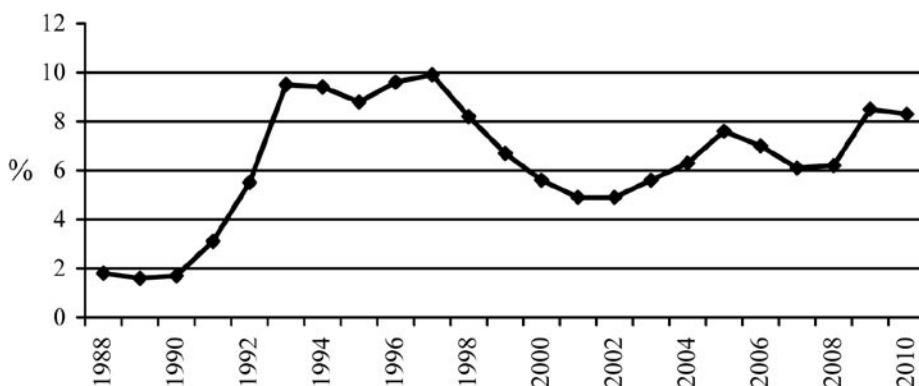
Zdroj: Holmberg a Weibull 2010: 41; srov. Dahlström a Esaiasson 2009: 28

Postoj k imigraci dobře osvětluje další proměnná: podíl lidí, kteří souhlasí s návrhem na omezení počtu imigrantů. Podíl takových lidí však od roku 1990 (61%) do roku 2009 (45%) poklesl (Holmberg a Weibull 2010: 41 a 48; srov. Demker 2009: 49 a n., Rydgren 2006: 120, Rydgren 2010: 65). Téměř všichni příznivci SD však s tímto návrhem souhlasí (Demker 2009: 50).

Úspěch SD se může opírat o ekonomicky marginalizované nekvalifikované voliče, mladé lidi bez vyššího vzdělání a skupinu dlouhodobě nezaměstnaných, jejichž frustrace se obrací proti imigrantům (Uvell a Carlsen 2010). Podle studie Státního úřadu pro integraci se podpora pro SD ve volbách v roce 2006 koncentrovala v obcích s nižší úrovní vzdělanosti, velkým podílem průmyslu a zasažených ekonomickými strukturálními problémy, včetně vyšší neza-

městnanosti (Integrationsverket 2006: 155; srov. Loxbo 2010: 307). I ve volbách v roce 2010 zde SD zaznamenali úspěch (srov. Valmyndigheten 2010a). Loxbo ale popírá souvislost mezi vysokou mírou nezaměstnanosti a podporou pro SD (Loxbo 2010: 307). Vývoj celkové nezaměstnanosti ve Švédsku nekoreluje se vzestupem volební podpory pro SD (viz graf č. 3).

Graf č. 3: Vývoj nezaměstnanosti (%)

Poznámka: Graf znázorňuje vývoj nezaměstnanosti v %.

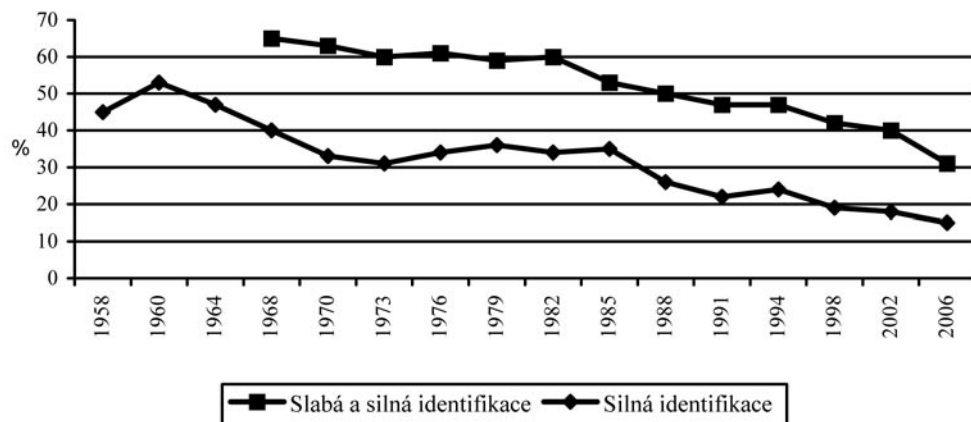
Zdroj: *Index mundi (on-line text)*

Na druhé straně faktem zůstává, že voliči SD patří do skupiny obyvatel, která je potenciálně nejvíce ohrožena nezaměstnaností. Nejsilnější podporu má strana mezi muži ve věku 18–34 let (Oscarsson 2008: 302; srov. Holmberg 2007: 161).³ Mezi mladými lidmi je mimořádně vysoká nezaměstnanost blížící se podle údajů Severské rady ministrů hranici 30% (Franchell 2010). Vzdělanostní úroveň voličů SD je nižší než u voličů ostatních stran (pouze 8% má VŠ vzdělání ve srovnání s 23% voličů ostatních stran) (Oscarsson 2008: 305).

V rozporu s tezí, podle které vzestup radikálních pravicových populistických stran souvisí s rostoucí nespokojeností s fungováním politického systému, jsou data ze Švédska. V otázce spokojenosti Švédů s tím, jak funguje demokracie, lze od poloviny 90. let zaznamenat vzestupný trend. Zatímco v roce 1996 bylo spokojeno pouze 46% lidí, v roce 2009 to bylo již 78% lidí (Holmberg a Weibull 2010: 37). Důvěra ve vládu a parlament od začátku 90. let kolísala, ale i zde lze pozorovat stoupající tendenci. Švédové v menší míře důvěřují politickým stranám, ale tato nedůvěra od poloviny 90. zřetelně oslabuje (Holmberg a Weibull 2010: 11; srov. Oscarsson a Holmberg 2010: 10). Na druhé straně se voliči SD v těchto ukazatelích výrazně liší od voličů ostatních stran. Je mezi nimi například ve srovnání s celkovou populací o 50% nižší spokojenost s fungováním demokracie a pouze 10% voličů SD má velkou důvěru v politiku (ve srovnání s 39% všech voličů) (Holmberg 2007: 165).

Další okruh potenciálních faktorů souvisí s procesem oslabování vazby mezi voliči a politickými stranami (např. Ignazi 2006: 206 a n., Rydgren 2010: 59 a n.). Tento proces je nejčastěji dokládán klesající mírou stranické identifikace a stoupající volatilitou.⁴ Dlouhodobé výzkumy skutečně dokládají zřetelný pokles stranické identifikace mezi švédskými občany (viz graf č. 4).

Graf č. 4: Vývoj stranické identifikace

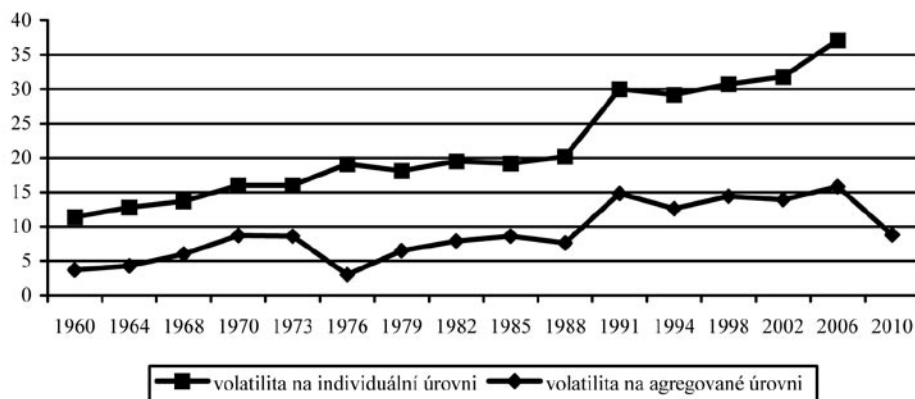

Poznámka: Graf znázorňuje vývoj podílu lidí (%), kteří udávají, že se silně identifikují s nějakou politickou stranou, a vývoj podílu lidí (%), kteří udávají, že se silně nebo slabě identifikují s nějakou politickou stranou.

Zdroj: Oscarsson a Holmberg 2010: 9

Na voličském trhu je proto stále větší množství „disponibilních“ voličů ochotných volit jiné strany (srov. Holmberg 2000: 41, Holmberg a Oscarsson 2004: 10, Demker a Svåsand 2005: 379, Rydgren 2010: 61). Voliči SD se rekrutují z lidí, u nichž je stranická identifikace nižší (10%) než obecná míra stranické identifikace voličů (31%) (Oscarsson 2008: 306). Oslabování vazby voličů na politické strany lze též doložit vývojem volatility (Pedersen 1979,

Graf č. 5: Vývoj volatility

Poznámka: Volatilita na individuální úrovni udává podíl lidí (%), kteří změnili svou stranickou preferenci mezi po sobě jdoucími volbami. Volatilitu na agregované úrovni (na úrovni stranického systému) demonstruje vývoj tzv. Pedersenova indexu, který ukazuje souhrn volebních zisků (resp. ztrát) parlamentních stran mezi po sobě jdoucími volbami.

Zdroj: Oscarsson a Holmberg 2010: 6 (volatilita na individuální úrovni), Brunclík 2008: 287 (volatilita na agregované úrovni), vlastní výpočet (data z roku 2010)

Crewe a Denver 1985: 9–10). Tu můžeme analyzovat na individuální úrovni, tj. míru „přelétavosti“ voličů, kteří mění své stranické preference mezi následujícími volbami. Individuální volatilita skutečně v posledních desetiletích roste (viz graf č. 5). Volatilitu lze analyzovat i na agregované úrovni, resp. na úrovni stranického systému (Lane a Ersson 1997: 182). Z grafu č. 5 je zřetelné, že i na této úrovni volatilita v posledních desetiletích pomalu stoupala s výjimkou parlamentních voleb v roce 2010.

Trendy v růstu volatility a klesající stranické identifikace byly ale patrné daleko dříve (zhruba od 70. let) než volební úspěch SD. Vytvářejí sice příznivé politické příležitosti, ale nemohou být primární vysvětlující proměnnou. Tento dílčí závěr lze vztáhnout i na švédský volební systém. Ten je charakteristický vysokou mírou proporcionality.⁵ Nechává sice dveře pro nové strany otevřené, ale je již dlouhá desetiletí v hlavních rysech prakticky nezměněný (srov. Särilvik 2002), a proto nemůže být považován za příčinu úspěchu SD.

Dalším důležitým faktorem je fungování stranického systému, resp. konvergence stranického spektra. Důsledkem konvergence může být u řady voličů pocit, podle kterého jsou tradiční strany stejné. Strany nemusejí reagovat na zájem voličů o řešení imigrantské otázky. To je vhodné prostředí pro nové politické strany, které přicházejí s antistranickou rétorikou a tématem imigrace (Rydgren 2004: 476; Uvell 2010a, 2010b). Naopak jiní politologové tvrdí, že teprve v okamžiku, kdy tradiční strany zakomponují určité téma do svého programu, stává se toto téma legitimní součástí politické agendy a následně je postupně legitimizována i radikální pravicová populistická strana, která se toto téma snaží politizovat (srov. Arzheimer a Carter 2006: 439, Bale 2003: 67). Dahlström a Esaiasson (2009: 25–26) tvrdí, že záměrná marginalizace tématu imigrace v politických programech tradičních politických stran přispívala k omezení šancí SD na volební vzestup. Shoda panuje však v tom, že ostatní parlamentní strany se záměrně tématu imigrace vyhýbají. Analýza jejich volebních programů ukazuje, že otázky imigrace a integrace stojí spíše v pozadí. Na rozdíl od SD nevyužívají toto téma k soupeření s ostatními stranami a v integrační a imigrační politice se v principu shodují. Hovoří o právu každého na rovný přístup, mluví o nutnosti boje proti diskriminaci a segregaci, zdůrazňují nutnost usnadnit imigrantům vstup na trh práce apod. (srov. SVD 2009a, SVD 2009b).⁶ Tyto závěry potvrzují i Dahlström a Esaiasson. Jejich empirická analýza, spočívající v kvantifikaci podílu imigrace v předvolebních programech stran, dokazuje pro roky 2002 a 2006 rostoucí četnost tohoto tématu ve stranických dokumentech. Tento vzestupný trend lze přičítat snaze Liberální lidové strany využít tématu imigrace k volebnímu úspěchu (viz níže). Nadále však zůstává toto téma s cca 4% podílem na okraji zájmu parlamentních stran (Dahlström a Esaiasson 2009: 14–15). Jejich analýza dále poukazuje na velkou diskrepanci mezi postojem voličů tradičních stran, kteří volají po omezení imigrace, a postoji poslanců těchto stran, kteří se k návrhu omezit imigraci staví odmítavě. Ve srovnání s diskrepancí postojů voličů a poslanců k rozsahu veřejného sektoru je tento rozdíl čtyřnásobný (Dahlström a Esaiasson 2009: 9–12; srov. Aylott 2010: 6–7). Navzdory obecně nízké míře zájmu tradičních parlamentních stran o téma imigrace zůstává toto téma pro značnou část voličů důležité. Vzniká tak významná nika (Rydgren 2010: 66). Přijmeme-li tezi Dahlströma a Esaiassona o záměrné snaze ostatních parlamentních stran vytěsnit téma imigrace z politické agendy jako nástroje k omezení úspěchu SD, můžeme říci, že tato snaha mohla být v minulosti přechodně úspěšná, ale nakonec vzestupu SD nezabránila. Příčiny vzestupu SD je tedy nutné hledat v samotné strategii a chování SD.

4. Programový rámec a strategie SD

Důležité pro radikální pravicové populistické strany je, aby byly vnímány jako standardní politické strany, které nabízejí legitimní program (srov. Dahlström a Esaiasson 2009: 5). Toto ovšem byl pro SD, kteří mají kořeny v neonacistickém hnutí, velký problém. Přesto se SD podařilo postupně se zreformovat, zmírnit rétoriku i program a přiblížit se postojům parlamentních stran (srov. Aylott 2010: 6). První část této kapitoly se tedy soustředí na programovou proměnu SD. Druhá podkapitola se zabývá politizací tématu imigrace. Třetí podkapitola se zaměřuje na otázku budování stranické organizace jako předpokladu trvalé voličské podpory.

4.1 Nový programový rámec

První extrémně pravicové strany se ve Švédsku objevily ve 20. letech 20. století, nezískaly však parlamentní křesla a jejich vliv na fungování stranického systému byl velmi omezený. Po druhé světové válce byly všechny tyto strany zdiskreditovány. Nová generace extrémní pravice se podobně jako v řadě zemí západní Evropy etablovala až o několik desetiletí později. Od konce 60. let vzniklo několik krajně pravicových stran a sdružení. Strana pokroku (*Framstegspartiet*) má své kořeny již v roce 1968. V roce 1979 vznikla strana Uchovat Švédsko švédské (*Bevara Sverige Svenskt*). Tyto dvě formace se sloučily v roce 1986 ve Straně Švédska (*Sverigepartiet*). V roce 1987 místní organizace Strany středu iniciovala v jihošvédském městě Sjöbo referendum, ve kterém měli místní občané v následujícím roce rozhodnout o přístupu města k imigrantům. Sven Olle Olson, který stál za touto iniciativou, ve své straně narazil a v roce 1988 byl ze strany vyloučen kvůli kontaktům s otevřeně nacistickými stranami. Tato událost přitáhla velkou pozornost médií. Olson se stal symbolem antiimigračních nálad ve společnosti a v roce 1991 založil Stranu ze Sjöbo (*Sjöbopartiet*) (blíže Widfeldt 2000: 493–494). Větší úspěch ale zaznamenala Nová demokracie (*Ny Demokrati*), která v roce 1991 získala parlamentní zastoupení. Profilovala se velmi kritickým postojem vůči tradičním politickým stranám, které podle ní ztratily kontakt s voliči. Součástí jejího programu byla kritika byrokracie, přílišného zasahování státu do života jednotlivců a vysokých daní (*Ny Demokrati – Partiprogram* 1990). Strana však v dalších volbách neuspěla a ztratila relevanci (blíže Dočekalová 2004: 96–97).

Po roce 1994 se dominantní⁷ silou krajní pravice stali Demokraté Švédska, kteří byli založeni v roce 1988 jako přímý následovník Strany Švédska (blíže Rydgren 2002: 34, Rydgren 2005b: 22; srov. Erlingsson 2009). Strana vznikla jako „zájmová strana Švédů“ (SD 2005a: 4). Primárním faktorem pro její vznik byl odpor proti imigrační politice Švédska, kterou SD považovali za zcela neúspěšnou a současně představující sociální a ekonomickou hrozbu pro Švédsko (SD 2005a: 4 a n.). Postupem doby se strana proměnila z malé organizace s kořeny v neonacistickém hnutí a napojené na marginální strany distribuující letáky zaměřené proti imigrantům v relativně velkou stranu se značnými ambicemi (blíže Rydgren 2002: 34, Rydgren 2006: 120; srov. Hellström a Nilsson 2010: 57–59).

Zřetelná proměna programu strany započala na konci 90. let, kdy SD začali mírnit své požadavky a rétoriku. Distancovali se také od nacismu, který výslovně odmítli v roce 1999 (Rydgren 2005b: 22; srov. SD 2010a). Zatímco ještě v roce 2000 hovořila strana o „homogenním složení populace“ jako o „neocenitelné výhodě“ (Widfeldt 2000: 496), v roce 2001

SD deklarovali zásadní rozchod s extremistickými tendencemi uvnitř organizace. Strana se tak snaží vykročit z izolace a oslovit širší vrstvy voličů. V roce 2002 upustila od požadavku na zákaz adopcí dětí neevropského původu (Widfeldt 2008: 272). Další posun přišel v roce 2003, kdy SD označili deklaraci lidských práv OSN za základ pro svůj program (Rydgren 2005b: 28). Z dnešního pohledu bylo velkou zátěží pro stranu to, že členy strany byli bývalí členové jednotek SS či jiných nacistických organizací a také řada lidí s kriminální minulostí (Widfeldt 2008: 268–270). I první předseda strany, Anders Klarström, byl členem nacistické Nordické říšské strany (*Nordiska Rikspartiet*) a byl také odsouzen za několik trestných činů, včetně vandalismu (Widfeldt 2008: 268, Hellström a Nilsson 2010: 57).⁸ SD v této souvislosti zažili množství vnitřních konfliktů, odchodů a vylučování členů ze strany. Někteří významní straníci členové (např. Anders Steen, člen vedení SD) stranu opustili na protest proti „přílišné“ liberalizaci a zmírňování programu strany a založili stranu Národní demokraté (*National demokraterna*) (Rydgren 2006: 117–118; srov. SD 2005b, Widfeldt 2008: 270).⁹

SD volí programový rámec, který si u médií získává pozornost a u voličů sympatie. Hlavní současné programové principy jsou představeny v programu z roku 2005 (SD 2005a). SD interpretují složitou společenskou realitu dichotomickým způsobem. Předkládají svou „pozitivní“ vizi společnosti (homogenní švédský stát blahobytu), kterou srovnávají s některými negativními jevy (multikulturalismus, evropská integrace, zvyšující se kriminalita či podrývání státu blahobytu), ohrožujícími švédskou národní identitu a sounáležitost (SD 2007, SD 2010b, SD 2010c).¹⁰ V současné době se Demokráté Švédska označují za „demokratickou a nacionalistickou stranu“ (SD 2005a: 4). Ideálem je pro SD národní homogenita a národní stát, ve kterém se hranice politické shodují s hranicemi národnostními (SD 2005a: 6; srov. Gellner 2003: 17–18, Mudde 2010: 4). V této souvislosti je zajímavé to, jak SD definují švédský národ: „Švédem je ten, který sám sebe pokládá za Švéda a za Švéda jej pokládají i ostatní.“ SD proto připouštějí, že švédský národ je otevřený a umožňuje členům jiných kultur, aby se stali Švédy, což však může trvat celé generace (SD 2005a: 6). SD obhajují výjimečnost švédské kultury. „Švédskost“ je v očích Demokratů Švédska definována nikoli „rasou“ či národním principem a přesvědčením o nadřazenosti Švédů nad jinými národy, ale švédskou kulturou a jejími nezaměnitelnými rysy (blíže Hellström a Nilsson 2010: 61; srov. Rydgren 2005b: 23). SD odmítají jakoukoli diskriminaci, včetně etnické diskriminace, stejně jako rasismus či nadřazenost jednoho národa nad druhým. Na druhou stranu považují za nejdůležitější faktor bezpečné, harmonické a solidární společnosti společnou identitu, která „předpokládá vysoký stupeň etnické a kulturní homogenity obyvatelstva“ (SD 2005a: 5). Zdůrazňují proto kulturní odlišnosti jednotlivých národů a prosazují razantní omezení přistěhovalectví. Strana tvrdě kritizuje švédskou imigrační a integrační politiku, která je podle SD zcela neúspěšná. Demokráté Švédska navrhují, aby byli imigranti navráceni nebo asimilováni (tj. aby se imigranti přizpůsobili švédské národní kultuře) (SD 2005a: 6). Nadměrná míra imigrace vede podle SD k segregaci, zvýšené kriminalitě, přetížení sociálního systému a rostoucím protikladům ve společnosti.

SD propojují nacionalistické principy s levicovým apelem v sociální a ekonomické oblasti. SD se inspirovali tradicí švédského národního konzervatismu a sociálnědemokratickou vizí státu blahobytu, resp. „domova pro lidi“ (*folkhem*),¹¹ ztělesňující ideál národa, demokracie a sociální spravedlnosti (SD 2005a: 9; srov. Sannerstedt 2008: 51, Rojas 2007). SD se dokonce výslovně hlásí k bývalým dlouholetým sociálnědemokratickým premiérům:

P. A. Hanssonovi a T. Erlanderovi (SD 2010a), kteří byli v předválečné a poválečné době tvůrci švédského státu blahobytu. Strana se stylizuje do role ochránce národně homogenního domova pro lidi. SD jej prezentují jako systém sociálních jistot vyhrazených pouze pro (etnicko-)kulturně definovanou skupinu obyvatel, která také do tohoto systému přispívá (srov. Kopeček 2007: 287–288). Imigranti jsou však vnímáni jako ti, kteří ze systému pouze čerpají nebo jej přímo zneužívají. V této souvislosti je vhodný termín „šovinismus státu blahobytu“ (*welfare chauvinism*) (Kitschelt 1997: 22 a n.). SD se úspěšně snaží přilákat voliče sociální demokracie ohrožené či zasažené nezaměstnaností a znepokojené podrýváním národní suverenity, evropskou integrací a globalizací (blíže Hellström a Nilsson 2010: 62).

Vůči současnému vývoji evropské integrace se SD stavějí odmítavě. Strana se v roce 2003 zapojila do kampaně před referendem o přijetí eura ve Švédsku. Vystupovala na straně odpůrců v rámci zastřešující organizace „Braňte korunu“ (*Försvara kronan*). Strana obhajuje národní suverenitu a odmítá rozhodování z nadnárodní úrovně. Staví se pozitivně ke spolupráci mezi národy v Evropě, ale odmítá oslabování národního státu a existenci evropského státu, jímž EU podle SD fakticky již je. Na druhé straně je stále zřetelný trend ke zmírňování požadavků i v této oblasti. V roce 2005 SD požadovali, aby byla EU „úplně zrušena“ (SD 2005c) a nahrazena mezinárodní organizací pro zajištění spolupráce mezi evropskými zeměmi. V roce 2010 začali SD navrhopvat, aby Švédsko z EU vystoupilo (SD 2010d). V hlavním předvolebním dokumentu z roku 2010 dokonce strana hovoří pouze o nutnosti opětovného vyjednání podmínek členství Švédska v EU (SD 2010c: 7). SD podobně jako Levicová strana¹² má tak stále ve srovnání s ostatními parlamentními stranami i s mimoparlamentní Červnovou listinou (*Junilistan*)¹³ nejkritičtější postoj vůči EU. SD tak mohou přitáhnout i odpůrce členství Švédska v EU, jichž je dnes ve švédské společnosti zhruba jedna pětina, avšak jejich podíl trvale klesá (SCB 2010b: 4).

4.2 Politizace tématu imigrace

Profilovým tématem Demokratů Švédska je imigrace. Jak již bylo uvedeno, lze prokázat diskrepanci mezi postoji voličů a politických stran v této otázce. Tato nika vytváří politickou příležitost a protestní potenciál ve společnosti. V minulosti se některé tradiční (tj. strany s předválečnou tradicí a patřící do tzv. pětistranického modelu – např. Berglund a Lindström 1978) či nové strany pokoušely využít tento potenciál, ať už byla terčem kritiky a protestu vysoká míra zdanění, ekonomický propad nebo jiné otázky. Z protestního potenciálu těžily zpravidla tradiční pravicové strany (jako celek), které byly dlouho v opozici (volby 1976, 1991, 2006). Naopak úspěch nových stran byl omezený. Pokud se vůbec dostaly do parlamentu, podíl jejich hlasů zůstal relativně nízký (Zelení získali v posledních pěti parlamentních volbách v průměru cca 5,3% hlasů, Křesťanští demokraté 7,4%) nebo v dalších volbách již neuspěly (Nová demokracie). Dnes však již tento potenciál tradiční i zmíněné nové strany převzít nemohou, protože se v poslední době vystřídaly u moci. Levicová strana či Zelení sice ve vládě nikdy nebyli, ale v posledních letech úzce se Sociální demokracií spolupracovali v předvolební alianci. V otázkách imigrace a integrace jsou navíc velmi liberální a tolerantní (multikulturní společnost vnímají pozitivně) a v tomto smyslu stojí na opačném pólu než SD. SD se tak stali stranou, která mohla v největší míře těžit z potenciální nespokojenosti voličů, a to zvláště v otázce imigrace.

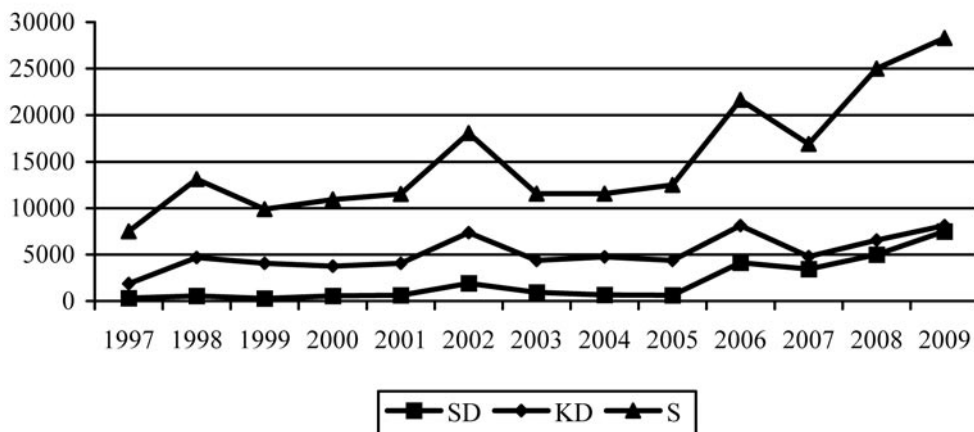
Téma imigrace bylo poprvé politizováno v roce 1991, znovu pak v roce 2002. V roce 1991 imigraci vedle Strany ze Sjöbo politizovala Nová demokracie. Ta využila imigraci jako nástroj ke zvýšení volebního zisku, nikoli jako základ svého programu (blíže Widfeldt 2000: 494–495, Hadenius 2003: 202). V roce 2002 téma imigrace překvapivě uchopila Liberální lidová strana v podobě požadavku na jazykové testy pro imigranty. Strana si mj. díky této strategii ve volbách velmi polepšila (Aylott 2002, Widfeldt 2003: 781, Dahlström a Esaiasson 2009: 22).¹⁴

Napotřetí se podařilo otázku imigrace dostat mezi relevantní témata politické agendy Demokratům Švédska. Ačkoli téma imigrace, včetně zastavení „islamizace“ země, stojí až na čtvrtém místě v programu SD (SD 2010c), nejsou sociálněekonomické otázky profilovými tématy, ve kterých se SD výrazně odlišují od ostatních stran. Podle sociologického průzkumu z roku 2009 56 % všech, kteří hodlali volit SD v parlamentních volbách (2010), tak činilo na základě postoje strany k imigraci (SIFO 2009).

Důležitou roli v otázce politizace tématu imigrace hrají média. Rydgren tvrdí, že až donedávna švédská média napodobovala strategii ostatních politických stran, které vytvářely kolem SD *cordon sanitaire* s cílem SD trvale izolovat a marginalizovat (Rydgren 2005a: 425; též Dahlström a Esaiasson 2009: 23, Uvell 2010a).¹⁵ SD jsou často označováni za extremisty či rasisty (srov. Göransson 2009). To ale SD nahrává, stylizují se do role nespravedlivě utlačovaných a diskriminovaných (Hellström a Nilsson 2010: 60, Bolling 2010; srov. Loxbo 2010: 296, Hansson 2010).

SD se však daří tuto mediální izolaci překonávat, ovlivňovat politickou agendu a z otázky imigrace, která byla doposud na okraji zájmu ostatních politických stran, učinit otázku politickou (srov. Rydgren 2002: 48–49, Johnson 2009, Erlingsson et al. 2009). Mediální zájem

Graf č. 6: SD v médiích

Poznámka: Graf uvádí počet zpravodajských příspěvků švédských médií, které byly věnovány Demokratům Švédska (SD). Pro srovnání je do grafu zahrnut i počet článků o Sociální demokracii (S) a Křesťanských demokratech (KD).

Zdroj: Databáze Mediearkivet a Press text (Hellström a Nilsson 2010: 74)

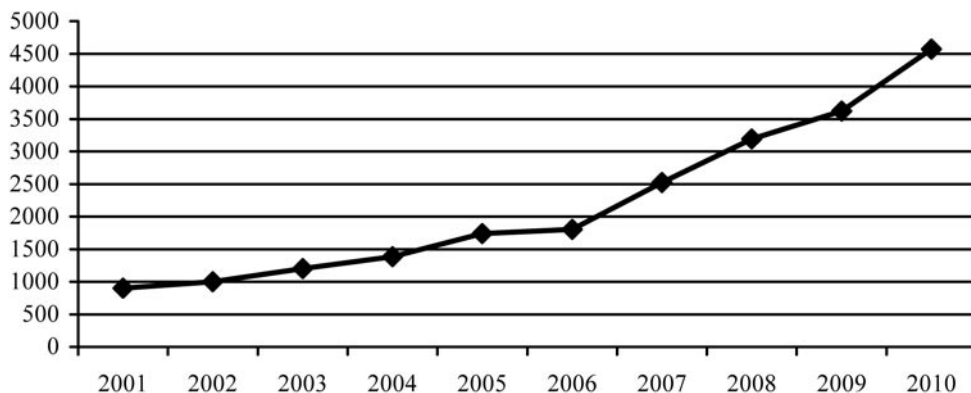
o SD téměř neustále roste od roku 2005, kdy se Jimmie Åkesson stal předsedou SD. Vyšší míra mediálního zájmu o SD souvisí také s překročením 4% hranice (výše volební klauzule) ve volebních průzkumech. Zhruba od září 2008, kdy strana překonala v průzkumu SIFO 4% (SIFO 2008), se v těchto průzkumech pohybovala trvale kolem této hranice a stala se tak součástí pravidelných zpráv výzkumných agentur o vývoji volebních preferencí. Na konci roku 2009 média věnovala SD téměř tolik pozornosti jako vládním Křesťanským demokratům (viz graf č. 6).

Předseda strany, Jimmie Åkesson, se stal častým hostem televizních debat, kde bylo téma imigrace hojně diskutováno. Čelní představitelé parlamentních stran byli nuceni přistupovat k diskusi na téma imigrace. Například v roce 2007 se Åkesson poprvé zúčastnil televizního duelu s tehdejší předsedkyní Sociálních demokratů Monou Sahlinovou. Ta připustila, že předchozí strategie – ignorovat téma imigrace – nefungovala. Rozhodla se debaty zúčastnit navzdory vědomí, že taková debata mohla SD přinést vyšší preference (Nandorf 2007). Analýza Karin Sandelinové ukazuje, že SD dobře zvládají marketing, rétoriku, dokáží pracovat s pocity voličů apod. (Sandelin 2010). Velkou společenskou diskusi vzbudil například článek předsedy strany v nejčtenějším švédském deníku Aftonbladet. Po jeho otištění preference SD stouply na více než 7,2%. Åkesson (2009) v tomto článku označil islám za největší zahraniční hrozbu pro švédskou společnost. Krátce poté byl pozván do televizní debaty s předsedkyní Strany středu Maud Olofssonovou (Stensson 2009). Dalším příkladem úspěšného proniknutí do mediálního světa byl předvolební klip SD z roku 2010, ve kterém voličům nabízeli dichotomickou představu, že buď bude Švédsko nadále přijímat imigranty, nebo bude moci podporovat penzisty. Tato představa je znázorněna soupeřením švédské důchodkyně se skupinou muslimských žen (jedna z nich tlačí kočárek) zahalených v tradičním černém oděvu a burkou. Soutěží o to, kdo dříve zatáhne za záchranou brzdu. Muslimské ženy hodlají zatáhnout penzijní brzdu, zatímco důchodkyně sahá po imigrantské brzdě. Mimořádně velkou pozornost k tomuto klipu navíc přitáhl fakt, že švédská televize (TV4) jej odmítla vysílat.¹⁶ Mediální analýza společnosti NewsMachine ukazuje, že s blížícími se volbami byl Jimmie Åkesson v médiích zmiňován stále častěji, a v posledním týdnu před volbami byl dokonce vícekrát zmíněn než oba mluvčí parlamentní Strany zelených dohromady (bližší Hahlin 2010). Média do určité míry SD „napomáhají“ tím, že v hojnější míře referují o otázkách imigrace, segregace, nezaměstnanosti, zločinnosti, náboženského extremismu (Johnson 2009; srov. Poohl 2010) a zvláště o SD (Hellström a Nilsson 2010: 56).

4.3 Stranická organizace

Na rozdíl od Nové demokracie neměli SD větší přístup k alternativním zdrojům financí (velcí sponzoři či straně blízká média). SD tak byli závislí zejména na aktivitě vlastních členů a jejich dobrovolné práci. Proto také Demokráté Švédska aspirovali na vytvoření lidové základny, tvořené dobře strukturovanou a početnou stranickou organizací (srov. Erlingsson et al. 2009). Tento faktor by mohl Demokratům Švédska v budoucnu pomoci v tom, aby se vyvarovali osudu Nové demokracie (Rydgren 2006: 116; srov. Widfeldt 2008: 273–275), která po roce 1994 ztratila na významu. Z dostupných dat lze prokázat pomalý, ale trvalý růst počtu členů (viz graf č. 7).

Graf č. 7: Vývoj počtu členů SD

Poznámka: Graf znázorňuje vývoj počtu členů strany.

Zdroj: Widfeldt 2008: 274, SD 2010e

Volební úspěchy SD se zakládají na aktivitě členské základny a vycházejí „zezdola“. První volební úspěchy zaznamenali SD nejdříve na místní úrovni (1991) (blíže Widfeldt 2000: 497), později na regionální úrovni (2006) a teprve pak na parlamentní úrovni (2010). Výsledky ve volbách na různých úrovních zachycuje tabulka.

Tabulka č. 1: Vývoj počtu mandátů SD ve volbách

	1991	1994	1998	2002	2006	2010
Místní	2	5	8	49	280	612
Regionální	–	–	–	–	16	68
Celostátní	–	–	–	–	–	20

Poznámka: Tabulka uvádí počet mandátů, které SD získali na různých volebních úrovních od roku 1991. Parlamentní, regionální a místní volby se konají vždy ve stejný rok a den.

Zdroj: Švédský statistický úřad – Statistiska Centralbyrån (<http://www.scb.se>)

Volební úspěch do značné míry závisel na schopnosti strany zajistit kandidáty do voleb. Ještě v roce 2002 byli SD schopni kandidovat své kandidáty pouze v 80 z 289 obcí v komunálních volbách. Tam, kde postavili SD kandidátní listinu, uspěli ve 36 % případech. Mandát nezískali nikde, kde nepostavili kandidátku.¹⁷ V roce 2006 kandidovali SD již ve 132 obcích. Tehdy získali 280 mandátů ve 144 z 290 obcí (Valmyndigheten 2006). Pro stranu to byl tak velký úspěch, že ani neměla dostatek kandidátů pro obsazení těchto mandátů a v přibližně 20 místních zastupitelstvech zůstala křesla vyhrazená pro SD dokonce neobsazena (Brandberg 2006).¹⁸ G. Erlingsson a jeho kolegové ukazují, že SD v komunálních volbách v roce 2006

získali zastoupení v 79 % obcí, kde postavili své kandidáty. Tam, kde kandidátku nepostavili, získali mandát pouze v každé čtvrté obci (Erlingsson et al. 2009: 12). V komunálních volbách v roce 2010 byli SD ještě úspěšnější, když získali celkem 612 mandátů. Tam, kde postavili svou kandidátku (ve 234 z 290 obcí), byli úspěšní v 93 %. Tam, kde kandidátku strana nepostavila, byla úspěšná pouze v 50 %.¹⁹

Na závěr ještě krátce uvedme otázku stranického vůdce. První předseda, Anders Klarström, byl sice členem Nordické říšské strany, sám se ale snažil stranu očistit od ještě extremističtějších členů a nacistických veteránů. V roce 1995 byl nahrazen novým předsedou – Mikaelem Janssonem, který neměl tak problematickou historii (bývalý člen Strany středu), ale na druhé straně mu scházelo charisma, vůdcovství a schopnost formovat ideologii strany. V květnu 2005 se stal předsedou Jimmie Åkesson a současně byl přijat nový program strany (SD 2005a). Následně výrazně stoupl mediální zájem o SD (viz výše). Åkesson se v žebříčku švédských osobností, které mají největší vliv na veřejné mínění, posunul z 46. místa (2008) na 9. místo (2009) (Brors 2010).²⁰ Åkesson se projevil jako skutečný vůdce nezatížený kompromitující minulostí. Tato image nového mladého úspěšného vůdce ještě zesílila v televizních debatách s představiteli parlamentních stran (Widfeldt 2008: 268–271, Hansson 2010; též Hellström a Nilsson 2010: 58).

5. Závěry

Demokraté Švédska v posledních letech zažívají volební úspěchy na všech volebních úrovních. Tento vzestup prozatím vyvrcholil ve volbách v roce 2010, kdy tato strana získala parlamentní zastoupení. Cílem tohoto článku byla analýza příčin úspěchu SD. Demokratům Švédska se podařilo postupně zformulovat nový programový rámec, který se stal pro voliče atraktivní. Postupně se zbavují svého historického stigmatu, mírní své požadavky a snaží se zařadit mezi „konvenční“ politické strany. Demokraté Švédska dokázali téma imigrace politizovat, prosadit jej do politické agendy a přinutit své soupeře o něm diskutovat. Analýzy prokazují, že se SD stále častěji objevují v masových médiích. Dále je nutné zdůraznit schopnost SD budovat silnou stranickou základnu od místní až po celostátní úroveň. SD se daří stavět kandidáty ve stále větším počtu obvodů na místní úrovni a tím výrazně zvyšovat šanci na volební úspěch. Vzestup strany pravděpodobně významně ovlivnil i její stávající předseda, ačkoli jeho charisma či mediální obratnost lze dokládat spíše nepřímou. SD dokázali využít některé politické příležitosti (zvláště stabilní relevanci tématu imigrace v postojích voličů či rostoucí volatilitu) a přilákat skupinu voličů, kteří se přiklánějí k omezení imigrace, jsou potenciálně nejvíce ohroženi nezaměstnaností, vykazují nižší míru stranické identifikace, ve srovnání s celkovou populací jsou méně spokojeni s fungováním demokracie a méně důvěřují politickým představitelům. Další politickou příležitostí, která přispěla k vzestupu SD, je konvergence stranického spektra. Ostatní parlamentní strany téma imigrace ve svých programech upozadovaly. Navíc se v této otázce zásadně neodlišují. Naopak voliči toto téma pocítují jako poměrně důležité a mají na rozdíl od politické reprezentace odlišný (kritičtější) postoj k imigraci.

Poznámky:

1. Rydgren (2005a) používá termín „extrémní pravicové populistické strany“ (*extreme right-wing populist parties*), v jiných textech – podobně jako Mudde (2007, 2010) či Betz (1993, 1994) – pak volí již termín radikální pravicové populistické strany (*radical right-wing populist parties*) (Rydgren 2002, Rydgren 2005b, Rydgren 2006, Rydgren 2010), kterého se drží i tento článek. Pro úplnost dodáme, že v politologické literatuře se objevuje více termínů: „nová, post-industriální extrémní pravice“ (Ignazi 1997, Ignazi 2006), „radikální pravice“ (Kitschelt 1997) či „krajní pravice“ (Veugelers 1999). K diskusi českých politologů viz: Fiala a Mareš (2000), Mareš (2003), Kopeček (2007).
2. V české literatuře se lze běžně setkat i s termínem „Švédští demokraté“ (Dočekalová 2004, Brunclík 2010).
3. Podle jiného průzkumu jsou to lidé ve věku 40–49 let (Sannerstedt 2008: 51).
4. Existují i další indikátory oslabujícího vztahu voličů ke stranám. Roste podíl lidí, kteří rozdělují své hlasy ve volbách na parlamentní a regionální úrovni. Stoupá podíl voličů, kteří se o tom, komu dají ve volbách hlas, rozhodují až v průběhu samotné předvolební kampaně. Klesá také Alfordův index třídního hlasování (Oscarsson a Holmberg 2010: 6–7).
5. Volební klauzule ve výši 4 %, modifikovaný Sainte Laguého dělitel, relativně velké volební obvody (v průměru 11 křesel na 1 obvod), kompenzační mandáty (Särilvik 2002).
6. Zelení či Strana středu dokonce hovoří o potřebě „velkorysejší“ imigrační politiky (Miljöpartiet 2010, Centerpartiet 2010). Ostatní strany se ale také staví k imigraci pozitivně (Vänsterpartiet 2010, Kristdemokraterna 2010, Socialdemokraterna 2010, Folkpartiet 2010, Moderaterna 2010, Centerpartiet 2010).
7. Ian Wachtmeister, bývalý předseda Nové demokracie, se pokusil o návrat s Novou stranou (*Det nya partiet*) (Widfeldt 2000: 496). V parlamentních volbách v roce 1998 získal zhruba o 5 000 hlasů více než SD. Viz Švédský volební úřad – Valmyndighet (<http://www.val.se>).
8. SD připustili, že existovaly personální vazby mezi bývalými představiteli SD a hnutím Uchovat Švédsko švédské či Stranou pokroku. Uznávají také, že Anders Klarström byl jako náctiletý aktivní v nacistické Nordické říšské straně, ale větší vazby SD na nacistické organizace nepřiznávají a odmítají být spojováni s nacismem a rasismem. SD sami sebe označují za antinacistickou stranu (blíže SD 2005b).
9. Posun v rétorice a programu strany se také projevil v symbolické rovině. V roce 2006 strana změnila své logo. Původním logem strany byla od roku 1990 pomněnka, kterou postupně v 90. letech nahradil prapor se švédskou vlajkou v podobě pochodně. Prapor byl nakonec ale nahrazen novou květinou (jaterník). Důvodem pro změnu, kterou SD uvádí, je, že prapor bývá symbolem extrémně pravicových stran (SD 2005b).
10. SD na svých stránkách informují o negativních jevech ve švédské společnosti, které jsou popisovány v souvislosti s imigranty a s „islámským extremismem“. Viz Sverigedemokraterna (<http://sverigedemokraterna.se>).
11. Termín vznikl na konci 19. století. Zpočátku označoval místo, kde mohli chudí lidé získat přístup k literatuře a společenským informacím ve formě časopisů a knih za sníženou cenu. O něco později jej převzala konzervativní nacionalistická pravice (Rudolf Kjellen), ale do všeobecného povědomí ho uvedla a současný obsah mu dala Sociálně demokratická strana. Termín je spojen s velkou osobností sociálních demokratů, P. A. Hanssonem, který hlavní teze domova pro lid přednesl ve svém projevu v roce 1928. Folkhem označuje sociálně spravedlivou společnost, která není rozdělena do konfliktně vymezených tříd. Hlavními hodnotami jsou solidarita, humanismus a spravedlnost (blíže Larsson 1994).
12. Levicová strana se staví proti členství Švédska v EU (blíže Vänsterpartiet 2008: 18).
13. Červnová listina se jednoznačně hlásí k členství Švédska v EU, avšak odmítá další přesun suverenity z národních na nadnárodní orgány. Viz Junilistan (<http://junilistan.se/>).
14. I před volbami v roce 2010 se Liberální lidová strana přihlásila k myšlence jazykových testů pro žadatele o švédské občanství, ale již se jí nepodařilo vzbudit větší ohlas (Avcí a Larsson 2010).

15. Navzdory předvolebním průzkumům se švédská veřejnoprávní televize rozhodla nepozvat představitele SD do závěrečné televizní debaty politických stran, což Demokraty Švédska velmi pobouřilo (blíže Modin 2010).
16. Kontroverzní klip se na čas stal nejnavštěvovanějším videem ve Švédsku na serveru YouTube a od konce srpna do poloviny září 2010 dosáhl počet zhlédnutí tohoto klipu cca 500 000. Viz Sverigedemokraternas valfilm 2010 (on-line video).
17. Tam, kde strana nepostaví svou kandidátku, může přesto mandáty získat, protože voliči mají možnost využít „prázdného“ lístku, na který vepíšou název „své“ strany (blíže Valmyndigheten nedat.: 13). Výpočty na základě dat volebního úřadu (Valmyndigheten 2003).
18. S podobnými potížemi se SD potýkali i po volbách v roce 2010 (blíže SR 2010).
19. Výpočty na základě dat volebního úřadu (Valmyndigheten 2010a).
20. Žebříček každoročně uveřejňuje časopis Debatt, Sanningssökande, Mediakritik. Pořadí je určeno na základě názoru 300 novinářů. Viz Sveriges 100 Viktigaste Opinionsledare (on-line text).

Použité zdroje:

Odborné knihy, stati, články a working papers

- Arzheimer, Kai a Carter, Elizabeth. 2006. „Political opportunity structures and right-wing extremist party success.“ *European Journal of Political Research* 45, č. 3, 419–443.
- Aylott, Nicholas. 2002. *Europe and the Swedish Parliamentary Elections of September 2002*. RIIA/OERN Election Briefing No. 6. London: Royal Institute of International Affairs.
- Aylott, Nicholas. 2010. *Europe and the Swedish Elections of September 19th 2010*. EPERN Election Briefing No. 59. London: Royal Institute of International Affairs.
- Bale, Tim. 2003. „Cinderella and her ugly sisters: the mainstream and extreme right in Europe's bipolarising party systems.“ *West European Politics* 26, č. 3, 67–90.
- Berglund, Sten a Lindström, Ulf. 1978. *The Scandinavian Party System(s). A Comparative Study*. Lund: Studentlitteratur.
- Betz, Hans-Georg. 1993. „The New Politics of Resentment: Radical Right-Wing Populist Parties in Western Europe.“ *Comparative Political Studies* 25, č. 4, 413–427.
- Betz, Hans-Georg. 1994. *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. Palgrave: Macmillan.
- Bolin, Niklas. 2007. *New party entrance: Analyzing the impact of political institutions*. Umeå Working Papers in Political Science No. 2. Umeå: Umeå University.
- Brunclík, Miloš. 2008. *Mechanisms of Party System Change: Sweden and Denmark*. Disertační práce. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy.
- Brunclík, Miloš. 2010. „Švédské parlamentní volby: xenofobní pravice komplikuje parlamentní aritmetiku.“ *Mezinárodní politika* 34, č. 11, 21–23.
- Carter, Elisabeth. 2002. „Proportional Representation and the Fortunes of Right-Wing Extremist Parties.“ *West European Politics* 25, č. 3, 125–146.
- Crewe, Ivor a Denver, David. 1985. *Electoral Change in Western Democracies. Patterns and Sources of Electoral Volatility*. London/Sydney: Croom Helm Ltd.
- Dahlström, Carl a Esaiasson, Peter. 2009. *The Immigration Issue and Anti-Immigrant Party Success Is Sweden the Odd Case Out?* QoG WORKING PAPER SERIES. 2009: 30 (www.qog.pol.gu.se/working.../2009_30_dahlstrom_esaiaasson.pdf).
- Dalton, J. Russel; Flanagan, C. Scott a Beck, A. Paul. 1984. *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies. Realignment or Dealignment?* New Jersey: Princeton University Press.
- Dalton, J. Russell a Kuechler, Manfred, eds. 1990. *Challenging the Political Order. New Social and Political Movements in Western Democracies*. Cambridge: Polity Press.
- Dalton, J. Russel a Wattenberg, P. Martin, eds. 2002. *Parties without Partisans. Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.

- Demker, Marie a Svåsand, Lars. 2005. *Partiernas århundrade. Fempartimodellen uppgång och fall i Norge och Sverige*. Stockholm: Santérus Förlag.
- Demker, Marie. 2006. „Geografi och tradition. stora regionala skillnader i attityden till flyktingar.“ In: *Du stora nya värld*. Eds. Sören Holmberg a Lennart Weibull. Göteborg: SOM Institutet, Göteborgs Universitet, 205–213.
- Demker, Marie. 2009. „Generösare attityd till flyktingmottagning i Sverige.“ In: *Svensk höst*. Eds. Sören Holmberg a Lennart Weibull. Göteborg: SOM Institutet, 49–57.
- Dočekalová, Pavla. 2004. „Krajně pravicové strany ve Švédsku.“ In: *Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Politologica 3*. Olomouc: Univerzita Palackého, 93–105.
- Duverger, Maurice. 1954. *Political Parties*. London: Methuen.
- Eatwell, Roger. 2003. „Ten Theories of the Extreme Right.“ In: *Right-Wing Extremism in the Twenty-first Century*. Eds. Peter Merkl a Leonard Weinberg. London: Frank Cass, 45–70.
- Erlingsson, Gissur. 2009. *Sd:s framgångar beror inte på ökad främlingsfientlighet*. (<http://www.newsmill.se/artikel/2009/12/10/sds-fram-ngar-beror-inte-p-kad-fr-mlingsfientlighet>).
- Erlingsson, Gissur; Loxbo, Karl a Öhrval, Richard. 2009. *Supply Equals Success? The Sweden Democrats' Breakthrough in the 2006 Local Elections*. (http://www.ratio.se/pdf/wp/ge_kl_ro_sweden-democrats.pdf).
- Fiala, Petr a Mareš, Miroslav. 2000. „Současná evropská krajní pravice.“ *Mezinárodní politika* 24, č. 6, 14–16.
- Gallagher, Michael; Laver, Michael a Peter Mair. 2006. *Representative Government in Modern Europe. Institutions, Parties and Governments*. 4th edition. New York: McGraw–Hill.
- Gellner, Ernest. 2003. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Hadenius, Stig. 2003. *Modern svensk politisk historia. Konflikt och samförstånd*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg Bokförlag. Sjätte upplagen.
- Hellström, Anders a Nilsson, Tom. 2010. „We Are the Good Guys‘: Ideological positioning of the nationalist party Sverigedemokraterna in contemporary Swedish politics.“ *Ethnicities* 10, č. 1, 55–76.
- Holmberg, Sören. 2000. *Välja parti*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Holmberg, Sören a Oscarsson, Henrik. 2004. *Väljartrender. En sammanfattning av några resultat från undersökningarna 1956–2002*. Statistiska centralbyrån. (http://www.scb.se/Pages/PublishingCalendarViewInfo_259923.aspx?PublObjId=2480).
- Holmberg, Sören. 2007. „Sverigedemokraterna – vilka är dom och vad vill dom?“ In: *Det Nya Sverige*. Eds. Sören Holmberg a Lennart Weibull. Göteborg: SOM-institutet, 159–167.
- Holmberg, Sören a Weibull, Lennart, eds. 2010. *Svenska Trendor 1986–2009*. Göteborg: SOM-Institutet.
- Ignazi, Piero. 1997. „New Challenges: Postmaterialism and the Extreme Right.“ In: *Developments in West European Politics*. Eds. Martin Rhodes, Paul Heywood a Vincent Wright. London: Macmillan Press, Ltd., 300–319.
- Ignazi, Piero. 2006. *Extreme Right Parties in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Inglehart, Ronald. 1977. *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton/New Jersey: Princeton University Press.
- Integrationsverket. 2006. *Sverigedemokraterna i de svenska kommunerna 2002–2006. En studie av politisk aktivitet, strategi och mobilisering*. Stockholm: Elanders Anymedia.
- Kitschelt, Herbert. 1997. *The Radical Right in Western Europe. A Comparative Analysis*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Kopeček, Lubomír. 2007. „The Far Right in Europe. A summary of attempts to define the concept, analyze its identity, and compare the Western European and Central European far right.“ *Středoevropské politické studie* 9, č. 4, 280–293.
- Lane, Jan-Erik a Ersson, Svante. 1997. „Parties and Voters: What Creates the Ties?“ *Scandinavian Political Studies* 20, č. 2, 179–192.
- Larsson, Jan. 1994. *Hemmet vi ärvde. Om folkhemmet, identiteten och den gemensamma framtiden*. Stockholm: Arena, Institutet för Framtidsstudier.
- Laver, Michael. 1989. „Party Competition and Party System Change. The Interaction of Coalition Bargaining and Electoral Competition.“ *Journal of Theoretical Politics* 1, č. 3, 301–324.

- Lawson, Kay a Merkl, Peter H., eds. 1988. *When Parties Fail*. Princeton: Princeton University Press.
- Loxbo, Karl. 2010. „The Impact of the Radical Right: Lessons from the Local Level in Sweden, 2002–2006.“ *Scandinavian Political Studies* 33, č. 3, 295–315.
- Mareš, Miroslav. 2003. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal.
- Mudde, Cas. 2007. *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mudde, Cas. 2010. „The populist radical Right: A pathological normalcy.“ *Eurozine* 1–12. (<http://www.eurozine.com/articles/2010-08-31-mudde-en.html>).
- Oscarsson, Henrik. 2008. „Partiernas väljare.“ In: *Regeringsskifte. Väljarna och valet 2006*. Eds. Henrik Oscarsson a Sören Holmberg. Stockholm: Norstedts, 269–308.
- Oscarsson, Henrik. 2009. *SD, PP och Sveriges unga män*. (<http://www.henrikoscarsson.com/2009/05/sd-pp-och-sveriges-unga-man.html>).
- Oscarsson, Henrik a Holmberg, Sören. 2010. *Swedish Voting Behaviour*. Swedish Election Studies Program. Gothenburg: University of Gothenburg.
- Pedersen, Mogens. 1979. „The dynamics of European party systems: Changing patterns of electoral volatility.“ *European Journal of Political Research* 7, č. 1, 1–26.
- Rydgren, Jens. 2002. „Radical Right Populism in Sweden: Still a Failure, But for How Long?“ *Scandinavian Political Studies* 23, č. 1, 27–56.
- Rydgren, Jens. 2004. „Explaining the Emergence of Radical Right-Wing Populist Parties: The Case of Denmark.“ *West European Politics* 27, č. 3, 474–502.
- Rydgren, Jens. 2005a. „Radical Right-wing Populism In Sweden and Denmark.“ The Centre for the Study of European Politics and Society (<http://hsf.bgu.ac.il/europe/uploadDocs/csepspr.pdf>)
- Rydgren, Jens. 2005b. „Is extreme right-wing populism contagious? Explaining the emergence of a new party family.“ *European Journal of Political Research* 44, č. 3, 413–437.
- Rydgren, Jens. 2006. *From tax populism to ethnic nationalism: radical right-wing populism in Sweden*. Berhhahn Books.
- Rydgren, Jens. 2010. „Radical Right-wing Populism in Denmark and Sweden: Explaining Party System Change and Stability.“ *SAIS Review* 30, č. 1, 57–71.
- Sandelin, Karin. 2010. *De bildretoriska knepen i årets valkampanj*. TNS-SIFO (<http://www.tns-sifo.se/var-expertis/semiotik/de-bildretoriska-knepen-i-aarets-valkampanj>).
- Sannerstedt, Anders. 2008. „De okända väljarna – en analys av de svenska väljare som röstade på icke riksdagspartier 2006.“ In: *Medborgarna, regionen och flernivådemokratin*. Eds. Lennart Nilsson a Rudolf Antoni. Göteborg: SOM – Institutet, 49–70.
- Särilvik, Bo. 2002. „Party and Electoral System in Sweden.“ In: *The Evolution of Electoral and Party Systems in the Nordic Countries*. Eds. Bernard Grofman a Arend Lijphart. New York: Agathon Press, 225–270.
- Sartori, Giovanni. 1969. „From the Sociology of Politics to Political Sociology.“ In: *Politics and the Social Sciences*. Ed. Seymour Martin Lipset. New York: Oxford University Press, 65–100.
- Sartori, Giovanni. 2001. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Slon.
- Šedo, Jakub; Chytilík, Roman; Čaloud, Dalibor a Lebeda, Tomáš. 2009. *Volební systémy*. Praha: Portál.
- Tarrow, Sidney. 1998. *Power in Movement. Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Uvell, Markus a Carlsen, Erik M. 2010. *Folkhemspopulismen: en bok om Sverigedemokraternas väljare*. Stockholm: Timbro.
- Veugeliers, John W. P. 1999. „A Challenge for Political Sociology: The Rise of Far-Right Parties in Contemporary Western Europe.“ *Current Sociology* 47, č. 4, 78–107.
- Widfeldt, Anders. 2000. „Scandinavia: Mixed Success of Populist Right.“ *Parliamentary Affairs* 53, č. 3, 486–500.
- Widfeldt, Anders. 2003. „The parliamentary election in Sweden.“ *Electoral Studies* 22, č. 4, 765–807.
- Widfeldt, Anders. 2008. „Party change as a necessity – the case of the Sweden Democrats.“ *Representation* 44, č. 3, 265–267.

Stranické dokumenty, statistické údaje, sdělovací prostředky:

- Åkesson, Jimmie. 2009. „Muslimerna är vårt största utländska hot.“ *Aftonbladet* 19. říjen.
- Avci, Gulan a Larsson, Nina. 2010. „Språktest bra för integrationen.“ *Svenska Dagbladet* 19. srpen.
- Brors, Henrik. 2010. „Reinfeldt åter viktigaste opinionsbildaren.“ *Dagens Nyheter* 15. únor.
- Centerpartiet. 2010. *Flykningar*. (<http://www.centerpartiet.se/Centerpolitik/Politikomraden/Oppenhet-integration-och-diskriminering/Politik-A---O/Flykningar/>).
- Folkpartiet. 2010. *Integration*. (<http://www.folkpartiet.se/Var-politik/Vara-viktigaste-fragor/Integration/>).
- Franchell, Eva. 2010. „Politik för McDonalds.“ *Norden* 7. říjen. (<http://www.norden.org/sv/analys-norden/tema/generation-no-job/politik-foer-mcdonalds>).
- Göransson, Anders. 2009. „Riksdagspartierna enade – mot SD.“ *Metro* 21. říjen.
- Hahlin, Bengt. 2010. „Valet 2010 – Partiledarna inför slutspurten, vecka 36.“ *NewsMachine* 14. září (<http://www.mynewsdesk.com/se/view/pressrelease/valet-2010-partiledarna-infoer-slutspurten-vecka-36-469739>).
- Hansson, Tommy. 2010. „Fyra orsaker bakom Sverigedemokraternas succéval.“ *SD-Kuriren*, č. 88.
- Index mundi. *Sweden Unemployment rate*. (http://www.indexmundi.com/sweden/unemployment_rate.html).
- Jannerling, Lisa. 2007. „Stastvetaren: Sd på väg till riksdagen.“ *Expressen* 13. prosinec.
- Johnson, Björn. 2009. „Ledande politiker har naiv syn på Sverigedemokraterna.“ *Dagens Nyheter* 12. prosinec.
- Junilistan (<http://junilistan.se/>).
- Kristdemokraterna. 2010. *Integration*. (<http://kristdemokraterna.se/VarPolitik/Politikomraden/Integration>).
- Miljöpartiet. 2010. *Migration och flykningar*. (http://www.mp.se/templates/mct_177.aspx?number=176421).
- Moderaterna. 2010. *Handlingsprogram*. (http://www.moderat.se/web/Vart_handlingsprogram.aspx).
- Modin, Jenny. 2010. „SVT nobbar SD i slutdebatten.“ *Sveriges television* 28. červen. (http://svt.se/2.128339/1.2059325/utskriftsvanligt_format).
- Nandorf, Tove. 2007. „Debatt med Sd engångsföreteelse för Sahlin.“ *Dagens Nyheter* 20. duben.
- Ny Demokrati – Partiprogram. 1990. (Ian Wachtmeister a Bengt Karlsson). (<http://bortkopplad.se/bloggo/2010/04/11/1230/>).
- Poohl, Daniel. 2010. „Valanalys. Därför kom Sverigedemokraterna in i riksdagen.“ *Expo* 20. září.
- Rojas, Mauricio. 2007. „Sd är inte högerextremister och inte invandringsfientliga.“ *Expressen* 11. únor.
- SCB. 2010a. *Fortfarande hög invandring*. (http://www.scb.se/Pages/PressRelease___305657.aspx).
- SCB. 2010b. *EU- och euro-sympatier i november 2010*. (http://www.scb.se/Statistik/ME/ME0201/2010M11B/ME0201_2010M11B_SM_ME61SM1002.pdf).
- SD. 2005a. *Sverigedemokraternas principprogram*. (<http://sverigedemokraterna.se/>).
- SD. 2005b. *Historik*. (<http://sverigedemokraterna.se/vart-parti/partiets-historik-i-kronologisk-ordning/>).
- SD. 2005c. *Europapolitik – Ett drift Sverige i ett drift Europa*. (http://sverigedemokraterna.net/asi-kt_id.php?action=fullnews&id=236).
- SD. 2007. *Invandringpolitiskt program*. (<http://sverigedemokraterna.se/vara-asikter/invandringpolitiskt-program/>).
- SD. 2010a. *Info om SD*. (<http://sverigedemokraterna.se/info/>).
- SD. 2010b. *En ansvarsfull invandringspolitik*. (<http://sverigedemokraterna.se/politiska-riktlinjer/enansvarsfull-invandringspolitik/>).
- SD. 2010c. *99 förslag för ett bättre Sverige. Sverigedemokraternas kontrakt med väljarna 2010–2014*. (http://sverigedemokraterna.se/files/2010/09/Valmanifest_2010.pdf).
- SD. 2010d. *Ett nära europeiskt samarbete utan överstatlighet*. (<http://sverigedemokraterna.se/politiska-riktlinjer/ett-nara-europeiskt-samarbete-utan-overstatlighet/>).
- SD. 2010e. *SDs medlemsantal har ökat med 26 procent*. (<http://grums.sverigedemokraterna.se/category/aktuellt/>).
- SIFO. 2008. *Väljarbarometern*. (<http://www.tns-sifo.se/rapporter-undersokningar/veljarbarometern?year=2008>).
- SIFO. 2009. *Om Sverigedemokraterna*. (<http://www.tns-sifo.se/media/246355/1519031.pdf>).

- Socialdemokraterna. 2010. *Integration*. (<http://www.socialdemokraterna.se/Var-politik/Var-politik-A-till-O/Integration/>).
- SR. 2010. „Många tomma stolar hos Sverigedemokraterna.“ *Sveriges Radio* 21. září. (<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=3615&artikel=4032815>).
- Sensson, Carina. 2009. „Hetsigt när Åkesson diskuterade med Olofsson.“ *Svenska Dagbladet*, 20. říjen.
- SVD. 2009a. „Statsvetare: Partierna har undvikit att ta i frågan.“ *Svenska Dagbladet* 15. listopad.
- SVD. 2009b. „Statsvetaren Tommy Möller om SD: Allianspartierna lämnar inget rakt besked om Sverigedemokraterna. Den som inte bekänner färg får en jobbig valrörelse.“ *Svenska Dagbladet* 8. únor. Sverigedemokraterna (<http://sverigedemokraterna.se>).
- Sverigedemokraternas valfilm 2010*. (<http://www.youtube.com/watch?v=XkRRRdth8AHc>).
- Sveriges 100 Viktigaste Opinionsledare* (http://www.dsm.nu/100-listan_index.html).
- Švédský statistický úřad – Statistiska Centralbyrån (<http://www.scb.se>).
- Švédský volební úřad – Valmyndighet (<http://www.val.se>).
- Uvell, Markus. 2010a. „Tigandet kring invandringspolitikens problem måste få ett slut.“ *Newsmill* 20. září.
- Uvell, Markus. 2010b. „SD är symptomet på en dålig politik.“ *Svenska Dagbladet* 26. září.
- Valmyndigheten. 2003. *Kommunfullmäktigval – Sverige – 00K – Summering*. (http://www.val.se/val_val_02/slutresultat/00K/00-text.html).
- Valmyndigheten. 2006. *Mandat – Kommunfullmäktigval*. (http://www.val.se/val/val2006/slutlig_ovrigt_statistik/kommun/mandat_kommun_parti.html).
- Valmyndigheten. 2010a. *Val till kommunfullmäktige – Röster*. (<http://www.val.se/val/val2010/slutresultat/K/riike/index.html>).
- Valmyndigheten. 2010b. *Röstfördelning per riksdagsvalkrets*. (<http://www.val.se/val/val2010/slutresultat/R/riike/index.html>).
- Valmyndigheten nedat. Val i Sverige. (http://www.val.se/det_svenska_valsystemet/allmant_om_val/index.html).
- Vänsterpartiet. 2008. *Partiprogram*. (http://www.vansterpartiet.se/index.php?option=com_content&view=article&id=2022&Itemid=824#Top).
- Vänsterpartiet. 2010. *Flyktingar*. (http://www.vansterpartiet.se/index.php?option=com_content&view=article&id=2802&catid=486&Itemid=857).